

SPELLINGDOOI ?

Vier onderwijsorganisaties deden voorstellen

H. J. Hollaar

"Minimumvoorstellen! Men kan veel verder gaan." Met nadruk stelde Anof-vertegenwoordiger Lootsma dit aan het eind van onze spellingdiscussies vast. Na drie weken waren we tot een overeenkomst gekomen die niet volledig identiek was met onze oorspronkelijke voorstellen¹. Een compromis, waarbij echter het didactische aspect, de leerbaarheid van de eventueel gewijzigde spelling centraal gestaan had. De nota die minister Veringa gestuurd is, heeft in alle kranten gestaan²; met dit artikel willen we onze leden en lezers van de achtergronden op de hoogte brengen.

In Moer heeft coll. Bijvoet al verslag uitgebracht van het eerste overleg over spellingsanering. Minister Veringa heeft kort daarop laten weten de delegatie in audiëntie te willen ontvangen. Daarbij, en bij het voor- en naoverleg waren betrokken de heren Lootsma en Wenting van de Anof, Griffioen en De Vries van LT, schrijver dezes voor de Von en de heer Rombouts van de V. W. S.³

Tijdens de audiëntie op 15 juli werd snel duidelijk dat de minister het belang van een spoedige spellingsanering zeer wel inzag en gaarne bereid was een desbetreffende regeling te bevorderen. Hij verzocht ons, hem op korte termijn een brief te sturen met aanvullende voorstellen. Met het oog op een complete parlementaire behandeling in het zittings'jaar' 1970/1971 kwamen we met hem de termijn van een maand overeen⁴.

Met het oog op een efficiënte procedure verzocht hij de heren Damsteegt en Mols van de "Commissie Pée-Wesselings", die ook bij de audiëntie aanwezig geweest waren, reeds in dit stadium de voorstellen met onze delegatie door te spreken. Dit geschiedde op 17 juli. Een en ander resulteerde in een brief met daarbij gevoegde nota waarvan de conclusies ook zijn gepubliceerd. De heer Griffioen bood aan als secretaris op te treden. Na deze kroniek geven we een aantal algemene overwegingen bij onze spellingvoorstellen.

Tussen principes en praktijk

Als er één 'taal'probleem is dat op grote publieke belangstelling mag rekenen, dan is het wel de spelling. Analfabetisme komt nauwelijks meer voor en er zijn dus miljoenen spelling"kenners". Daardoor zijn spellingwijzigingen meer dan een vraagstuk voor een handvol filologen: ze vormen een probleem met aanzienlijke sociale gevolgen. En daarmee is grofweg het kader aangegeven waarbinnen voorstellen tot spellingvereenvoudiging moeten worden overwogen. Men zal moeten komen tot een compromis tussen de (o.m. wetenschappelijke) principes en de (maatschappelijke, o.m. didactische) praktijk.

"Wetenschappelijker"⁵ spelling dan die van De Vries en Te Winkel heeft er

waarschijnlijk nooit bestaan. Alles wat daarna gekomen is, streefde naar 'democratisering', naar groter maatschappelijke bruikbaarheid en dus naar vereenvoudiging van onze spelling. Het fonologisch beginsel (voor elke klank een teken) is dan ook veel democratischer, het is alleen praktisch niet realiseerbaar (o.m. bij gebrek aan tekens). Toch moet men ernaar streven de 1 : 1-verhouding zo dicht mogelijk te benaderen.

Voor sommigen "moet" dat helemaal niet: het bestaande systeem is toch niet zo moeilijk! En dan zwijgen we nog maar van de tientallen miljoenen die nodig zijn voor de omschakeling: miljoenen spelkenners moeten "bijgeschoold" worden, leerboeken moeten opnieuw worden gezet en gedrukt en je kunt bovendien "niets" meer in de oude spelling lezen.

Dat dit overdreven is, is gemakkelijker gezegd dan bewezen. Op enkele punten gaan we even in. Het bestaande systeem kan men velen wel aanleren, maar men moet niet vragen wat dat kost. Dr. Van der Velde stelde dat volgens zijn gegevens 80 pct. van de taallessen in de hogere klassen van de basisschool in het teken van de spelling staan⁶. Stellen we het aantal "hogere klassen van de basisschool" op 25000⁷, en accepteren we van Dr. Van der Velde dat het gemiddeld aantal uur spelling per jaar daar 200 is, dan leert een eenvoudige rekensom dat vijf miljoen uur in die klassen "verspeld" wordt, een activiteit die al gauw vijftig miljoen gulden per jaar kost.

We zwijgen over de lagere klassen en alle andere scholen, want daarover hebben we helemaal geen cijfers. Het bestaande systeem kan men velen wel zowat aanleren, maar als men zich nu wel afvraagt wat dat kost - is het dat geld (en die moeite!) dan echt waard?

Zou door een aantal doeltreffende wijzigingen de 80 pct. tot b.v. 20 pct. van de uren taal kunnen worden gereduceerd⁸, dan zou al met al de winst aan tijd, die dan aan belangrijker zaken kan worden besteed, de vijftig miljoen per jaar best eens ver te boven kunnen gaan. - Voor wie hieraan geen geloof hecht, kan dit alleen maar een extra aanleiding zijn de noodzaak van grootscheepser onderwijsresearch te bepleiten, een opvatting die de delegatie deelt. Aan welke "belangrijker zaken" de beschikbare tijd dan kan worden besteed, is door Dr. Van der Velde in zijn Spellingvereenvoudiging⁹ al duidelijk en overtuigend aangegeven. Het accent moet naar algemeen oordeel nog meer komen te liggen op de taalvaardigheid van de leerlingen, niet op hulptechnieken, wat spelling en grammatica toch zijn. Die taalvaardigheid bepaalt, of de leerling een mondig mens wordt, dan wel of hij gaat behoren tot de zwijgende meerderheid of tot hen die bij gebrek aan woorden hun toevlucht nemen tot "daden". Mondigheid is essentieel voor democratisering.

Bij deze overwegingen staan sociale, economische en didactische argumenten in het middelpunt. Het is uiteraard mogelijk van andere beginselen uit te gaan. Men kan (wetenschappelijke) consequentheid willen laten prevaleren. De spellingen die dan kunnen ontstaan en die meer of minder dicht de fonologische benaderen, komen echter al gauw in conflict met de eis van leesbaarheid, door

de breuk met het verleden. De zozeer gewenste spellingrust is ook dan ver te zoeken, maar hetzelfde geldt als men te weinig verandert. Kortom, bij een onvermijdelijk compromis op basis van een complex factoren blijven aan alle zijden wensen on vervuld.

Absolute rust kan ook onze delegatie na aanvaarding van haar voorstellen niet garanderen. De regeling die de commissie voor de bastaardwoorden voorstelt - hoezeer haar voorstellen ook verbeteringen inhouden - blijft onderhevig aan de import van vers woordmateriaal; het verdient wellicht aanbeveling in een nieuwe wettelijke regeling een aanpassingsclausule op te nemen. De voorstellen van onze delegatie betreffen echter gangbaar Nederlands en beogen inderdaad rust tot na 2000. Wat behelzen ze?

De voorstellen

Het belangrijkste voorstel wil de spelling van de t-klank aan het wordeind saneren. Dit omvat meer dan wat in hst. 7 van de Eindvoorstellen¹⁰ wordt behandeld: "de spelling van de werkwoordsvormen". Ons voorstel is: Waar je aan het eind van een woord een t hoort, schrijf je een t. Deze "regel" hoeft geen kind op de basisschool uit zijn hoofd te leren, want wie niet door spellingcultuur bedorven is, doet dit automatisch - in het vervolg zou over deze kwestie gezwezen kunnen worden. We zeggen dan ook niet "aan het eind van een werkwoord", waarop het kind de werkwoordsvormen moet gaan uitzoeken, maar "aan het eind van een woord" - elk woord. Dat betekent bij de

zelfstandige naamwoorden	- één paart en twee paarden
bijvoeglijke naamwoorden	- een goet, beleeft kint tussen goede beleefde kinderen
telwoorden	- hondert en duizent, ondanks honderde(n) en duizende(n)
voornaamwoorden	- iemand en niemand
bijwoorden	- we lopen hart
werkwoorden	- het verhaal wort uitstekent vertelt

Kan dat zo maar? Volgens de delegatie wel. In de gesproken taal leidt de slotklank t (waar d of dt geschreven wordt) nimmer tot verwarring. Wie de situatie, de context kent, kiest automatisch de juiste betekenis. Dit geldt ook voor geschreven taal: de wacht wordt niet verward met hij wacht, de brant is even begrijpelijk als hij brant (van verlangen) en ook het geschut laat in een zin spoedig zijn ware aart zien. De commissie prefereert echter "handhaving van het beginsel van de gelijkvormigheid" (bl. 34), zodat alleen de t uit de dt verdwijnt en allerlei duo's om uitleg blijven vragen (hij bereid/ hij heeft bereid; hij hervat/hij heeft hervat). Die regel van de gelijkvormigheid wordt echter niet zo consequent toegepast als de commissie suggereert¹¹. In principe is de regel toepasbaar in de volgende gevallen:

stemhebbend	v	z	g	schuringsklank
stemloos	f	s	ch	
stemhebbend	b	d	- 12	plofklank
stemloos	p	t	k	
	lip-	tand-	keel-	
	k l a n k			

De gelijkvormigheidsregel eist dat we hoed schrijven wegens hoeden;
 " " " " " web " " webben;
 " " " " " boog " " bogen. Maar
 ondanks de gelijkvormingheidsregel schrijven we niet vaaz wegens vazen en
 " " " " " briev " brieven.

Ons voorstel is dan ook een compromis en allesbehalve revolutionair: we vragen alleen maar de grens te verschuiven en de regel, die bij de v-f en z-s niet wordt toegepast, nu ook niet meer toe te passen op de d-t.

Waarom zo weinig consequent? We hebben in dit compromis toegestemd daar de onderwijskundige nood bij de b-p en de g-ch geringer leek. Bij de b-p zijn er weinig moeilijkheden, vnl. doordat de b maar weinig aan het eind van een woord voorkomt: hebben is (naast webben en schrobben: typische dicteewoorden) het enige serieuze geval. Bij de g-ch zijn er meer moeilijkheden. Alle woorden die nu een slot-g hebben, zouden met ch gespeld moeten worden; het aantal lettertekens neemt daardoor toe, wat een reëel bezwaar vormt. Bovendien bestaat niet de indruk dat hier in het onderwijs nu de grootste moeilijkheden liggen ¹³.

Tenslotte, dat de commissie voorstelt de analogieregel af te schaffen, met als consequenties: ik ruste, hij antwoorde, de kinderen praten luid - waarnaast uiteraard wel: hij redde en hij zette -, juicht de delegatie van harte toe. Dit eerste voorstel - ik herhaal het met nadruk - is het belangrijkste van de vier. Afwijzing hiervan zou rampzalig zijn.

In volgorde van belangrijkheid komt dan de kwestie van de tweeklanken: ei/ij en au/ou.

De Eindvoorstellen onderstrepen met zeker enthousiasme dat het "onbetwistbaar" is, dat het verdwijnen van het teken ei of ij, waartussen al ruim twee eeuwen geen klankverschil meer is, talrijke spellingoefeningen overbodig zou maken (bl. 24). Er wordt ook opgemerkt, dat de ij bijna driemaal zoveel voorkomt als de ei. Het enige gewichtige bezwaar tegen opheffing van het spellingonderscheid is het verschil tussen zij zei en zei zij. De delegatie meent, dat een redelijk stilist diverse varianten tot zijn beschikking heeft (ze zij - zij ze dat? - vertelde zij dat?). Terecht onderstreept de commissie dat dit geval op zichzelf staat; een serieus argument tegen afschaffing van een van de tekens acht de delegatie het dan ook niet.

De delegatie bepleitte als enige teken voor het foneem /ei/ de ij te gebrui-

ken, op grond van tijdbestedingsoverwegingen, van het principe één klank: één teken, van de groter frequentie van de ij, en van het feit, dat de ij duidelijker in het oog valt.

Bij het onderscheid au/ou kunnen soortgelijke opmerkingen gemaakt worden. De vraag welk teken afgeschaft moest worden, was moeilijker. De commissie gaat in de Eindvoorstellen (bl. 20 - 23) uitvoerig na wat tegen de aanvankelijk voorgestelde afschaffing van de au aangevoerd kan worden: dat zijn tamelijk veel argumenten met als achtergrond het internationale karakter van de au. Ze adviseert dan tot handhaving van het onderscheid.

Onzerzijds is erop gewezen dat de commissie heeft nagelaten het alternatief in haar beschouwingen te betrekken: wat pleit tegen afschaffing van de ou? Terzake wordt alleen opgemerkt, dat de spelling ou de klank dichter benadert dan de au (maar dat geldt ook voor de ei i.p.v. ij, een bezwaar waar de commissie op bl. 26 overheenstapt).

Het gevolg van ons voorstel de ou af te schaffen, zou zijn, dat een 25 frequent voorkomende¹⁴ woorden moeten worden aangepast. Over spellingantiquiteiten als boud, flambouw, landouw, oubollig - die als dicteewoorden al tientallen jaren kunstmatig in leven gehouden worden, zwijgen we. Aan woorden als bouwen, faut, hauden, kaud (=kaut), jau en vrouw(?) is men o.i. spoedig gewent, pardon: gewend. In onze besprekingen met Dr. Damsteegt en de heer Mols werden tegen deze voorstellen geen zwaarwegende bedenkingen ingebracht.

Tenslotte de /ie/.

De delegatie heeft een verder gaande stroomlijning van het gebruik van i en ie bepleit. Het verschil tussen liter en gieter of repen en riepen kan rustig verdwijnen. Na een korte gewenningsperiode is verwarring uitgesloten. Het advies luidt daarom de i in open lettergrepen te schrijven (giter, ripen, viren, vilen e.d.). Dat naast taxi en juni ook di, kni en wi past, ligt voor de hand, maar deze kwestie vond de delegatie minder belangrijk dan de vorige en ze wil zich terzake wel aan de commissie conformeren (bl. 45 sub 8 a 2 a en b). We spraken al over het "minimumprogramma".

Laten we hopen, dat minister Veringa erin zal slagen de voorstellen van de commissie met de amendementen van de zijde van onze vier organisaties nog in het huidige parlementaire jaar door de Kamers aanvaard te krijgen. We wensen hem daarbij veel succes.

NOTEN

- 1 cf. Moer '69/'70, bl. 95. Ik dank coll. Bijvoet voor zijn opmerkingen bij dit artikel.
- 2 Het belangrijkste voorstel is helaas over het hoofd gezien! De sanering van (allereerst) de werkwoordspelling heeft maar geringe aandacht gekregen. Was dat onderwerp zelfs onderwijsjournalisten te ingewikkeld?
- 3 Het overleg had plaats in juli; de meeste bestuursleden hadden daarvoor

hun plannen al vastgelegd, zodat de oorspronkelijke delegatie enige wijzigingen moest ondergaan.

- 4 Daar deze voorstellen vóór 15 augustus bij de minister moesten zijn, was het onmogelijk de leden terzake nog te raadplegen.
- 5 "Wetenschappelijk" wegens de gehanteerde afleidingsregels, die voor de gewone taalgebruiker, die geen wetenschap heeft van de historische taalontwikkeling, onnavolgbaar zijn.
- 6 Moer 1, bl. 11. Dr. Van der Velde maakte zijn berekeningen over de hoogste drie leerjaren in 1955/56, maar neemt aan dat ze "vrij nauwkeurig overeen (komen) met de feitelijke situatie".
- 7 Volgens gegevens van 1 augustus jl. waren er 8155 basisscholen; het aantal onderwijzers was grofweg 45000. Naar believen mag men mijn 25000 verlagen (of verhogen).
- 8 Van de 200 - 240 uur taal wordt 100 - 150 uur aan werkwoordspelling besteed en 40 - 60 aan andere spellingoefeningen. De werkwoordspelling zou o.i. vrijwel kunnen vervallen; resteert t.z.t. een 40 uur per jaar (= 1 uur per week) voor gemengde spellingoefeningen, dan is dat plm. 20 pct. van de voor taal beschikbare tijd.
- 9 Dr. I. van der Velde, Spellingvereenvoudiging, onderwijskundige en sociale noodzakelijkheid. Uitg. Anof, 's-Gravenhage, 1968.
- 10 Eindvoorstellen van de Nederlands-Belgische commissie voor de spelling van de bastaardwoorden, Uitg. Staatsuitg., 's-Gr. 1969.
- 11 Ze erkent t.a.p. bl. 34 de s en f als uitzonderingen.
- 12 Sth. k in b.v. bakboord krijgt geen apart teken.
- 13 Problemen t.a.v. g - ch ontstaan wellicht als de gelijkvormigheidsregel in het vergeetboek raakt.
- 14 Deze toch wel belangrijke woorden zijn in de nota weggefallen. Dat geldt overigens ook voor delen van de naam van de VON.

RELATIE TUSSEN MOEDERTAAL EN KINDERTAAL

A. T. M. Cools -

Iedereen weet langzamerhand wel, dat kinderen uit de sociaal-economisch laagste milieus op de basisschool minder presteren dan kinderen uit de hogere milieus. Er gaan ook maar weinig van hen naar een school voor havo/vwo. Van verschillende zijden is getracht dit verschijnsel te verklaren (Bloom *). Vooral is gezocht naar de invloed hierop van de opvoeding die kinderen in deze milieus krijgen. Telkens wordt bij deze onderzoeken gewezen op de taalontwikkeling. Het is immers heel aannemelijk te veronderstellen dat het taalgebruik van de volwassene dat van het kind sterk beïn-

* Zie de literatuurlijst aan het eind van dit artikel.